

УДК 351.764

Ємець Олег Миколайович –

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ;

Нєбитов Андрій Анатолійович –

кандидат юридичних наук, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСТЬ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ СТВОРЕННЯ АБО УТРИМАННЯ МІСЦЬ РОЗПУСТИ

Розкрито комплекс питань, пов'язаних з діяльністю оперативних підрозділів щодо профілактики створення або утримання місць розпусти в Україні. Розглянуто правові аспекти дій правоохоронних органів у цій сфері. Запропоновано авторські рекомендації для оперативних підрозділів щодо запобігання таким злочинам.

Ключові слова: місця розпусти; мораль; моральність; оперативні підрозділи; профілактика.

Сьогодні у свідомості людей відбувається переосмислення багатьох цінностей, проте питання захисту моралі залишається актуальним. Ганебні діяння, пов'язані з наданням сексуальних послуг, мають тривале історичне минуле, але, незважаючи на це, продовжують і нині негативно впливати на моральність людини. На жаль, в Україні активно вчиняються злочини в цій сфері [1, с. 103]. Зокрема, щорічно реєструють сотні фактів створення або утримання місць розпусти та звідництва: 2008 р. – 584; 2009 р. – 627; 2010 р. – 666; 2011 р. – 655; 2012 р. (до листопада) – 534; 2013 р. – 683. Значну частину з них учинила група осіб: 2008 р. – 43; 2009 р. – 36; 2010 р. – 26; 2011 р. – 40; 2012 р. (до листопада) – 15; 2013 р. – 19. Зазначеним злочинам властивий високий рівень латентності. Особи, яким стало відомо про таку протиправну діяльність, не поспішають повідомляти про це до правоохоронних органів, що ускладнює їх роботу.

Науковому вирішенню різних питань, пов'язаних із протидією злочинам проти моральності, приділяли увагу такі вчені, як О. М. Бандурка, В. І. Василичук, М. Г. Вербенський, В. Я. Горбачевський,

Ю. О. Єрмаков, К. Б. Левченко, А. А. Небитов, Д. Й. Никифорчук, С. С. Чернявський та ін. Водночас, ураховуючи останні організаційно-правові зміни в роботі правоохоронних органів, залишається актуальним питання здійснення наукових досліджень у цій сфері, зокрема щодо недопущення оперативними підрозділами вчинення подібних злочинів. З огляду на це, ставимо собі за мету вдосконалення діяльності оперативних підрозділів щодо профілактики створення або утримання місць розпусти. Відповідно до мети, визначаємо завдання: розглянути правові аспекти протидії створенню або утриманню місць розпусти та здійснення профілактики правоохоронними органами; вивчити сутність та особливості такої роботи; запропонувати рекомендації для оперативних підрозділів із запобігання таким злочинам.

Створення та утримання місць розпусти визнаються злочином відповідно до ст. 302 Кримінального кодексу України [2]. Кваліфікований склад злочину передбачає відповідальність за ті самі дії, учинені з метою наживи або особою, раніше судимою за цей злочин, або вчинені організованою групою, а особливо кваліфікований – за такі самі дії, учинені із залученням неповнолітнього. Максимальна санкція статті передбачає позбавлення волі на строк до семи років.

Місцем розпусти вважають будь-яке приміщення або інше місце, спеціально підготовлене чи пристосоване для постійного чи періодичного вчинення розпусних дій (притон розпусти) невизначеним колом осіб або постійними відвідувачами, які змінюють партнерів. Таке місце призначене для заняття проституцією, безладних сексуальних стосунків між особами різної або однієї статі, задоволення сексуальних потреб неприродним способом тощо. Це може бути будинок, квартира, кімната в гуртожитку, номер у готелі, офіс чи інше службове приміщення, намет, підсобні приміщення (підвал, сауна, сарай, гараж та ін.), що використовуються для розпусних дій. Термін “місця розпусти” вжито в законі в значенні різноманітності таких місць, а не їх кількості в кожному разі вчинення злочину.

Об’єктивну сторону цього злочину становить будь-яка з таких дій: створення місця розпусти або його утримання. Створення місця розпусти – це, наприклад, завершений пошук відповідного приміщення чи іншого місця, відкриття закладу (масажний салон, сауна), яким маскується місце розпусти, облаштування такого місця, підбір обслуги, забезпечення засобами зв’язку, транспорту. Утримання місця розпусти означає вчинення дій, що забезпечують його використання та функціонування, а саме: пошук клієнтів, оплата оренди приміщення, транспортних витрат, інші фінансові розрахунки, придбання та реалізація для клієнтів білизни, напоїв, продуктів тощо [3].

Діяльність оперативних підрозділів органів внутрішніх справ регламентується широким переліком міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України, законами та підзаконними документами. Виокремити слід Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" [4], відповідно до ст. 7 якого підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані в межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правове підґрунтя оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення та припинення злочинів, і викриття причин та умов, що зумовлюють учинення злочинів, здійснювати профілактику правопорушень.

Крім того, Кабінетом Міністрів України схвалив Концепцію реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року [5], метою якої є забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень шляхом розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на виявлення й усунення причин та умов учинення злочинів, захист інтересів людини, суспільства й держави від протиправних посягань, а також налагодження дієвої співпраці між центральними та місцевими органами виконавчої влади й громадськістю в зазначеній сфері. Проблеми організації профілактики правопорушень передбачається розв'язати, у тому числі, шляхом ужиття заходів, спрямованих на підвищення рівня моральності в суспільстві, правової культури громадян, утвердження здорового способу життя. Згодом було затверджено план заходів із виконання цієї Концепції [6], у якому в більшості передбачених заходів серед виконавців зазначено МВС України.

Вивчення правових аспектів здійснення профілактики створення або утримання місць розпусти дає змогу констатувати, що така діяльність належить до компетенції оперативних підрозділів органів внутрішніх справ. Вони докладають чималих зусиль для розв'язання проблеми, незважаючи на деякі критичні зауваження. Зокрема, науковці та практики вказують на те, що незадовільними залишаються результати оперативної профілактики кримінальних правопорушень щодо злочинів проти моральності. Передусім, таке становище зумовлено відсутністю зацікавленості працівників органів внутрішніх справ зазначеною діяльністю, оскільки попередження злочинного наміру та вжиття профілактичних заходів складно довести. Іншим негативним чинником є відсутність ефективного механізму взаємодії та координування заходів як правоохоронних органів держави між собою, так і міжнародних правоохоронних структур, міжнародних та громадських організацій. Не менш суттєвою проблемою в цьому напрямі діяльності є недостатнє

матеріальне та технічне забезпечення профілактики кримінальних правопорушень у сфері секс-індустрії [7, с. 84].

З позиції теорії оперативно-розшукової діяльності, оперативно-розшукова профілактика передбачає збір інформації про кримінально активних осіб (близьких зв'язків членів організованого злочинного угруповання, раніше судимих, наркоманів, алкоголіків, членів груп з антигромадською спрямованістю), ступінь їх виправлення, зв'язки, злочинний досвід, наміри. Сукупність відомостей, що дають підстави для несприятливого прогнозу, тобто висновку про ймовірність злочинної поведінки, відразу вказує на необхідність встановлення оперативного спостереження за тими, хто зберіг кримінальну активність [8, с. 586].

Ураховуючи позиції науковців щодо профілактики правопорушень загалом, вважаємо, що профілактика створення або утримання місць розпусти може здійснюватися на трьох рівнях: загальна профілактика створення або утримання місць розпусти; індивідуальна профілактика створення або утримання місць розпусти; запобігання вчиненню задуманого створення або утримання місць розпусти.

На нашу думку, *загальна профілактика створення або утримання місць розпусти* передбачає комплекс спільних заходів, які проводять оперативні підрозділи органів внутрішніх справ спільно з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування, міжнародними й неурядовими організаціями щодо виявлення причин та умов створення або утримання місць розпусти, а також їх усунення з раціональним поєднанням індивідуальних можливостей усіх суб'єктів такої співпраці. З огляду на таке тлумачення поняття, оперативні підрозділи є не єдиним суб'єктом загальної профілактики, проте саме вони є ключовою її ланкою, що зумовлено спеціальними можливостями у сфері здійснення інформаційно-аналітичної роботи, яка ґрунтується не лише на відкритих джерелах та статистичних даних, а й передбачених законодавством негласних джерелах отримання інформації, її зберігання, оброблення та аналізу. До загальних профілактичних заходів із протидії створенню або утриманню місць розпусти слід включити:

превентивно-освітню діяльність (підготовка та проведення інформаційних кампаній; створення та розповсюдження соціальної реклами; підготовка, оприлюднення та систематичне оновлення інформації з проблеми захисту моралі; проведення просвітницької діяльності в потенційних групах ризику; підготовка, видання та розповсюдження інформаційно-превентивних, навчально-методичних і наукових матеріалів тощо);

лобіювання профілактичних заходів під час формування державної політики у сфері захисту суспільної моралі;

соціальну допомогу, що надається особам, залученим до вчинення розпусних дій, як передумову запобігання подальшому втягненню їх у протиправну діяльність;

підтримку роботи Національної гарячої лінії із запобігання торгівлі людьми, а також запобігання насильству та захисту прав дітей, що передбачає надання консультацій телефоном або електронною поштою для людей, яких можуть втягнути до сфери надання сексуальних послуг та в розпусні дії.

Уважаємо, що *індивідуальною профілактикою створення або утримання місць розпусти* є системна діяльність оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, спрямована на виявлення осіб, у яких з'являється намір учинення створення або утримання місць розпусти та інших злочинів, пов'язаних із розпусними діями, з наступним застосуванням щодо них індивідуальних профілактичних заходів. Такі заходи передбачають здійснення запобіжного впливу на конкретну особу або осіб із метою недопущення вчинення саме нею або ними створення або утримання місць розпусти та інших злочинів, передусім проти моральності, а також їх об'єднання в групу для такої протиправної діяльності. Індивідуальна профілактика створення або утримання місць розпусти починається з проведення заходів щодо отримання оперативно-профілактичної інформації, яка може бути отримана як гласним, так і негласним шляхом. Гласними джерелами можуть бути заяви та повідомлення громадян, у тому числі анонімні, оприлюднення інформації в засобах масової інформації, повідомлення державних органів і неурядових організацій тощо.

Якщо загальні та індивідуальні профілактичні заходи не призвели до очікуваного результату та певна особа або група осіб збираються реалізувати задум щодо створення або утримання місць розпусти, то необхідно спрямувати зусилля на запобігання цьому злочину. Пропонуємо визначати *запобігання створенню або утриманню місць розпусти* як передбачену законодавством діяльність оперативних підрозділів органів внутрішніх справ щодо недопущення вчинення особою або групою осіб конкретних задуманих фактів створення або утримання місць розпусти. Здійснений аналіз сучасної практики протидії створенню або утриманню місць розпусти, а також результатів досліджень науковців у цій сфері, дає змогу рекомендувати такі способи запобігання цьому злочину:

утворення спеціально продуманих штучних перешкод для створення або утримання місць розпусти, зокрема недопущення оренди приміщень, що плануються як місця розпусти, наприклад шляхом переконання господаря відмовитись від здачі нерухомості особам, які задумують злочин;

переконання різними каналами, зокрема негласними, у несвоєчасності втілення задуму щодо створення або утримання місць розпусти та несприятливості теперішніх умов для цього з метою відмови від злочинних намірів або перенесення їх у часі, що надасть можливість спланувати й здійснити інші профілактичні заходи;

здійснення перевірки особи або групи осіб, які мають задум щодо створення або утримання місць розпусти, на причетність до інших злочинів, у тому числі ще не зареєстрованих, та, у разі підтвердження такого, ужиття відповідних заходів щодо їх притягнення до кримінальної відповідальності, що перешкоджатиме подальшій протиправній діяльності, у тому числі пов'язаній зі створенням та утриманням місць розпусти;

інформування особи або групи осіб, які мають задум щодо створення або утримання місць розпусти, різними каналами, зокрема негласними, про можливу небезпеку з боку нібито родичів або близьких тих людей, яких планують утягнути в розпусні дії, наприклад, щодо вірогідної фізичної розправи в разі вчинення відносно них задуманого або сприяння неминучому карному переслідуванню з боку правоохоронних органів;

доведення різними каналами, у тому числі негласними, вигаданих відомостей до тих, хто має задум створення або утримання місць розпусти, що особа, з якою задумуються розпутні дії, захворіла на тяжку венеричну або іншу хворобу, що становить небезпеку життю та здоров'ю або невинувато значно ускладнює її сексуальну експлуатацію, з метою відмови від таких намірів;

здійснення перевірки щодо того, чи на сьогодні притягується до кримінальної відповідальності особа або будь-хто з групи осіб, які мають задум щодо створення або утримання місць розпусти, з обранням м'якого запобіжного заходу, що не перешкоджає продовженню протиправної діяльності. У такому разі з'являється можливість інформувати про це слідчого або прокурора для подальшої підготовки клопотання під час досудового розслідування до слідчого судді, а судового провадження – до суду про застосування такого запобіжного заходу, як домашній арешт або тримання під вартою;

у разі задуму вчинення створення або утримання місць розпусти групою осіб, поширення серед них атмосфери взаємної недовіри, що сприятиме її дезорганізації та ймовірному розпаду, а також унеможливить утілення злочинних намірів;

з урахуванням отриманої інформації за результатами вивчення способу життя особи або групи осіб, які мають задум щодо створення або утримання місць розпусти, розглянути можливість їх затримання за адміністративне правопорушення, насамперед з направленням

складених матеріалів до суду для застосування адміністративного арешту, що перешкоджатиме злочинній діяльності;

дезінформування різними каналами, у тому числі негласними, про зміну умов, на які розраховували під час планування створення або утримання місць розпусти та які не можливо легко усунути, зокрема про відмову в допомозі прикриття протиправної діяльності з боку корупційних зв'язків або їх ненадійність чи неспроможність допомагати;

повідомлення осіб, які мають задум щодо створення або утримання місць розпусти, про раптові непередбачувані обставини, які не вдасться швидко перевірити й усунути, що перешкоджатиме вчиненню злочину, наприклад, про недопущення їх до участі в протиправному бізнесі з боку конкурентів, що становить небезпеку для життя та здоров'я або може спричинити інші негативні наслідки (знищення та пошкодження майна, сприяння притягненню до кримінальної відповідальності);

використання можливостей інтелектуального впливу на особу або групу осіб, які мають задум щодо створення або утримання місць розпусти, з метою їх переконання добровільно відмовитися від реалізації злочинних намірів, зокрема через неминучість подальшого викриття протиправної діяльності та притягнення до відповідальності, а також роз'яснення суспільної небезпеки злочинної діяльності загалом та створення або утримання місць розпусти зокрема;

переконання різними способами осіб, які мають намір учинити зазначені злочинні дії, у доцільності відмовлення від таких задумів, зокрема з використанням допомоги родичів і знайомих.

На нашу думку, ключовою умовою проведення профілактичних заходів щодо створення або утримання місць розпусти повинно бути забезпечення безпеки людей, яких можуть утягувати в розпусні дії, особливо якщо це діти, а також осіб, які допомагають оперативному підрозділу органів внутрішніх справ у виконанні завдань оперативно-розшукової діяльності.

Дослідження проблеми профілактики створення або утримання місць розпусти дає змогу зробити висновок про те, що першочерговим обов'язком оперативних підрозділів органів внутрішніх справ має бути проведення профілактичних заходів щодо недопущення вчинення злочинів, у тому числі створення або утримання місць розпусти. Від їх результативності залежить захист суспільної моралі в країні, що є запорукою її нормального існування та розвитку.

Профілактика створення або утримання місць розпусти розпочинається з виявлення його причин та умов, що передбачає здійснення безперервної багатofакторної інформаційно-аналітичної

діяльності. Оперативний підрозділ органу внутрішніх справ повинен здійснювати загальні профілактичні заходи спільно з іншими державними органами та неурядовими організаціями. Водночас індивідуальна профілактика має бути спрямована на забезпечення оперативно-профілактичного впливу на конкретних осіб із метою їх відмови від намірів учинення злочину. З огляду на такі можливості, приймають рішення про проведення заходів із запобігання вчиненню конкретних задуманих фактів створення або утримання місць розпусти, що передбачає активне використання негласних можливостей оперативних підрозділів. Надані рекомендації сприятимуть працівникам правоохоронних органів у діяльності щодо профілактики створення або утримання місць розпусти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ємець О. М. Особливості пошуку фактичних даних про створення або утримання місць розпусти / О. М. Ємець // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ – С. 103–109.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. Кримінальний кодекс України : [наук.-практ. комент.] / Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гавриш С. Б. та ін. ; [за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація]. – К. : Ін Юре, 2003. – 1196 с.
4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
5. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листоп. 2011 р. № 1209-р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 93. – Ст. 3389.
6. План заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2012 р. № 767 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 73. – Ст. 2935.
7. Протидія злочинам, пов'язаним із сутенерством або втягненню особи в заняття проституцією : моногр. / [Никифорчук Д. Й., Єрмаков Ю. О., Косиця О. О., Тарасенко О. С.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 131 с.
8. Теория оперативно-розыскной деятельности : [учеб.] / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова. – М. : ИНФА-М, 2008. – 832 с.